

HS - Kulttuuri - 14.1.2012 - 8205 merkkiä - 1. painos

LAUANTAIESSEE

Kulttuurirakennuksista taistellaan aina

Lauantaiessee: Ateneum oli kaatua johtavien taiteilijoiden vastustukseen. Design ja arkkitehtuuri ovat turhaan yrittäneet vuosikymmeniä saada omaa taloa. Kulttuurirakennuksiin liittyy aina paitsi taiteellisia myös taloudellisia ja poliittisia intohimoja, kirjoittaa kulttuuritoimittaja Anu Uimonen.

ANU UIMONEN HS ANU.UIMONEN@HS.FI

Miljoonapalatsi!

Liian kaupallinen suunnitelma, taide muuttuu liiketoiminnaksi!

Hanke ei ole taiteelle hyödyllinen! Taiteen vapaus on uhattuna!

Argumentteja kuluneen viikon Guggenheim-keskustelusta? Ei, vaan pelkoja ja syytöksiä 1870-luvulta, jolloin Helsinkiin suunniteltiin kaupungin ensimmäistä suurta museorakennusta, Ateneumia.

Vastakkain oli kaksi vaikutusvaltaista ja voimakastahtoista miestä, kaksi estetiikan ja nykyiskansain kirjallisuuden professoria: Fredrik Cygnaeus (1807-1881) ja Carl Gustaf Estlander (1834-1910). Kumpikin oli aktiivinen vuonna 1846 perustetussa Suomen taideyhdistyksessä.

Taideyhdistys oli lähtenyt tyhjästä luomaan Suomeen taidemaailmaa: julkisia kokoelmia, taidekoulutusta, näyttelytoimintaa. 1870-luvulle tultaessa oli päästy jonkinlaiseen yhteisymmärrykseen, että näitä asioita varten tarvitaan talo.

Mutta millainen talo?

Estlander halusi saman katon alle paitsi Suomen taideyhdistyksen koulun ja kokoelmat, myös Suomen taideteollisuusyhdistyksen koulun ja taideteolliset kokoelmat.

Tämä oli Cygnaeukselle kauhistus. Hän halusi erottaa puhtaan taiteen arkisemmasta taideteollisuudesta. Kaikkein järkyttävintä hänestä oli Estlanderin esitys, että tulevan Ateneumin pohjakerroksesta varattaisiin paikat taide-, paperi-, huonekalu- ja paperikaupalle.

Me voimme nähdä Estlanderin ehdotuksen visiona nykyaikaisesta museokaupasta, mutta Cygnaeuksen mukaan siinä piili uhka, että koko taide muuttuu liiketoiminnaksi. Taide ja kaupallisuus tuli pitää kaukana toisistaan.

Monet ajan johtavat taiteilijat lähtivät Cygnaeuksen innostamana kaatamaan Ateneum-hanketta: joukkoa johti taidemaalari Adolf von Becker, ja mukana olivat muiden muassa Albert Edelfelt ja Hjalmar Munsterhjelm.

"Vastakkain olivat taloususkoinen liberalismi ja taiteilijan vapautta kannattava romanttinen idealismi, uusi ja vanha maailma", Susanna Pettersson kuvaa murrosta väitöskirjassaan Suomen Taideyhdistyksestä Ateneumiin (SKS 2008).

Väittely oli vähintään yhtä kiihvasta kuin nyt virinnyt Guggenheim-keskustelu. Nyt mörkönä on se, että rahaa ja päätösvaltaa aiotaan antaa ulkomaille - me osaamme paremmin itse!

Ateneumin kohdalla Estlanderin kanta voitti: taloon sijoitettiin sekä Suomen taideyhdistyksen kokoelmat ja piirustuskoulu (nykyinen Kuvataideakatemia) että Suomen taideteollisuusyhdistyksen kokoelmat ja veistokoulu (nykyinen Aalto-yliopiston Taideteollisen korkeakoulu). Myymälöistä sentään luovuttiin.

Ateneumin suunnittelusta 1882 julistetun arkkitehtuurikilpailun voitti berliiniläinen Arthur Walter. Hänen ehdotuksensa osoittauduttua liian kalliiksi työn sai kotimainen Theodor Höijer. Vaikka suunnitelmaa säästösyistä vielä karsittiin, on talo ehdottomasti aikansa wau-arkkitehtuuria.

Ateneum nousi ällistyttävän nopeasti: rakennustyöt alkoivat toukokuussa 1886, ja talo oli valmis marraskuussa 1887.

Rakennuskustannuksiin valtio oli varannut 600000 markkaa, joka oli peräti kymmenen prosenttia Suomen valtion budjetista.

Se ei riittänyt.

"Kustannukset nousivat 975000 kultamarkkaan", amanuenssi Veikko Pakkanen Kuvataiteen keskusarkistosta kertoo.

Jos Ateneumista olivat ennen rakentamista kiistelleet taidepiirit, nyt mukaan tuli koko kansa, ja talo sai pilkkanimen "miljoonapalatsi".

"Valtava lehdistöpolemiikki Ateneumin ympärillä kesti 20 vuotta", Pakkanen sanoo.

Nyt Ateneum on seissyt Rautatien torin laidalla 125 vuotta. Saavutetusta sovusta muistuttaa rakennuksen julkisivuun hakattu lause Concordia res parvae crescunt - sovussa pienet asiat kasvavat.

Sen jälkeen Helsinkiin on rakennettu - riitaisampien tai sopuisampien vaiheiden jälkeen - monta tärkeää kulttuurirakennusta.

Suomen kansallisteatteri sai Onni Tarjanteen suunnitteleman graniittilinnansa Ateneumia vastapäätä Rautatien torin toiselle puolelle 1902. Samana vuonna Herman Gesellius, Armas Lindgren ja Eliel Saarinen voittivat Kansallismuseon suunnittelukilpailun. Museo avattiin vuonna 1916.

Sitten kulttuurirakentamisessa seurasi puolen vuosisadan tauko.

Helsingin kaupunginteatteri pääsi muuttamaan omaan, Timo Penttilän suunnittelemaan taloonsa Eläintarhanlahden rannalle 1967. Tero Aaltosen suunnittelema kaupungin taidemuseo Meilahdessa valmistui 1976.

Musiikkia varten on rakennettu kolmen talon värisuora Töölönlahden rannalle: Alvar Aallon Finlandia-talo 1971, Hyvämäki-Karhunen-Parkkinen-toimiston Kansallisoppera 1993 ja viimeisenä Marko Kivistön, Ola Laihon ja Mikko Pulkkisen suunnittelema Musiikkitalo 2011.

Samaan kulttuurirakennusten ketjuun sijoittuu 1998 valmistunut nykyaikaisen museon Kiasma, jonka on suunnitellut amerikkalainen Steven Holl.

Kuvataide ja historia, musiikki ja teatteri - kaikki ovat vuorollaan saaneet palatsinsa. Mutta kaksi on joukosta poissa: muotoilu ja arkkitehtuuri. Tämä on sitäkin ällistyttävämpää, kun muistaa, että nämä alat ovat luoneet maailmalla myönteistä Suomi-kuvaa ainakin yhtä paljon kuin kuuluisa Suomen musiikki-ihme.

Designmuseo ja Arkkitehtuurimuseo toimivat muuhun kuin museokäyttöön suunnitelluissa ahtaissa taloissa. Uuden rakentaminen ei ole onnistunut, vaikka yritetty on. Tuomo Siitonen voitti 1987 arkkitehtuurikilpailun kahden museon väliin tulevasta yhteisestä lisärakennuksesta. Sitä ei koskaan rakennettu. Nyt, kun Helsinki on maailman designpääkaupunki, toiveissa on taas uusi suunnittelukilpailu, mutta rahaa siihen ei ole saatu. Tilapäinen paviljonki museoiden väliin sentään saadaan designvuoden kesäksi.

Guggenheimin nyt havittelemalle tontille Katajanokalla suunniteltiin 2000-luvun alussa arkkitehtuurin ja muotoilun informaatiokeskusta Armia. Sekin eteni arkkitehtuurikilpailuun saakka - voittaja oli Arkkitehtitoimisto JKMM - mutta ei sen pitemmälle.

Siirtyykö kahden museon haave edelleen edemmäksi, jos Guggenheim Helsinki toteutuu ja alkaa esitellä myös muotoilua ja arkkitehtuuria?

Suuriin kulttuurirakennushankkeisiin liittyy aina paitsi taiteellisia myös taloudellisia ja poliittisia intohimoja.

Kansa syyttää hankkeita elitistisiksi, eliitti vastaa vetoamalla isänmaallisuuteen ja koko kansan etuun.

"Tämä on koko Suomen hanke", kaupunginjohtaja Jussi Pajunen perustelee Guggenheim-suunnitelmaakin.

Hankkeilla on yleensä tulisieluinen puolestapuhuja, mutta se ei aina riitä. Muotoilun kummisetä H.O. Gummerus ei saanut pystyyn "hangaariaan", eli lisärakennusta Designmuseon ja Arkkitehtuurimuseon väliin. Ateneum oli kaatua siihen, että tulisieluja oli yhden sijasta kaksi.

Politiikan huipulla oleva tukija on hyvä vauhdittaja kulttuurirakennukselle. Suomessa presidenteillä ei ole ollut tapana olla yhtä aktiivisia kuin ranskalaiset kollegansa: Georges Pompidou rakennutti vallankumouksellisen Pompidou-keskuksen ja François Mitterrand useita suuria kohteita, esimerkiksi Ranskan kansalliskirjaston ja Louvren pyramidin.

Suomen suurin rakennuttaja-hallitsija on ollut tsaari Aleksanteri I, jonka mahtikäskyllä Helsinki sai kokonaisen monumentaalikeskustan. Carl Ludvig Engelin 1800-luvulla suunnittelema Senaatintorin ympäristö leimaa yhä Helsinkiä yhtä vahvasti kuin yksittäiset kulttuurirakennukset joitain muita kaupunkeja: Sydney tunnetaan oopperatalostaan, Bilbao Guggenheimistaan.